

AFSCHEID VAN ELKAAR

EVEN REALISTISCH STIL STAAN BIJ ONS NADEREND AFSCHEID:

VAN ELKAAR -- OF VAN ONS EIGEN LEVEN

uit eigen ervaring sprekend

Gerard B. Kosse

Ludgerjaargang 1962-1967

Februari 2016

AFSCHEID....

We kennen allemaal wel het gezegde <partir c'est mourir un peu> --van oorsprong de eerste regel van het gedicht 'Rondel de l'Adieu' van de Franse dichter Haracourt. En inderdaad, het is vaak héél moeilijk om afscheid te nemen – van gewaardeerde dingen, plaatsen, dieren, en geliefden - vooral van geliefden. Het afscheid nemen van iets of iemand wekt het merkwaardige gevoel op zelf een beetje af te sterven, iets van zichzelf achter te laten....iets dat dan ten dode is opgeschreven.

Van onze eigen Ludgerjaargang 1962-1967 zijn al minstens vier jaargenoten gestorven. Ook hebben tot nu toe vijf klasgenoten het onherroepelijke afscheid van hun liefdes- en levenspartner moeten meemaken. En vanaf nu – het moment dat we bijna allemaal al 70 jaar oud zijn – zal dit aantal in steeds sneller tempo toenemen.'C'est la vie' – zo is het leven nu eenmaal. Je gaat er letterlijk aan dood!

Maar daarmee is de kous niet af. Integendeel: **De manier en omstandigheden van ons definitieve afscheid bepalen voor een belangrijk deel de vredigheid en tevredenheid van ons heen gaan, en daarmee samenhangend: het kwalitatieve oordeel dat we ons vormen over onze afgelegde levensreis.** Zo'n terugblik geeft sturing aan de manier waarop de achterblijvende geliefde al dan niet zijn of haar eigen levensparcours betekenisvol en aangenaam zal kunnen afleggen - tot ook die reis teneinde komt. Vandaar dat ik in deze notitie stil blijf staan bij het moment dat de meeste mensen beschouwen als het treurigste en donkerste moment van hun bestaan: het moment van overlijden.

LICHTPUNT

Maar het duisterste moment het potentieel in zich om het eigen ervaring weet ik dat kunnen ontwaren – ook uitzichtloze, en droevigste van ons bestaan.

Tijdens de zwaarste beproe-ontdekte ik de waarheid en zo vaak geuite, en daardoor t –een opmerking die deson-gebleken. Ik doel op de

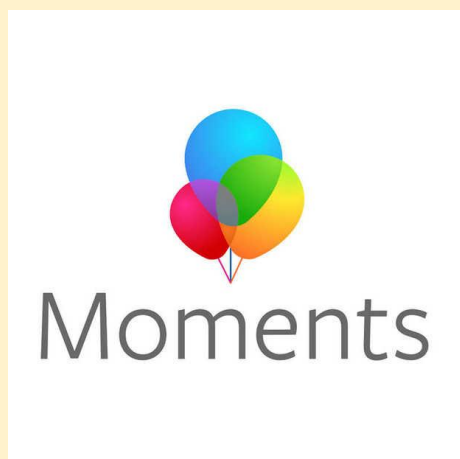
in iemands leven heeft ook leven te veraangenamen! Uit we *altijd* een lichtpunt gedurende de donkerste, de gebeurtenissen en momenten

ving van mijn eigen leven, motiverende kracht van deze clichématige constatering ---danks waar en realistisch is laatste dagen die mijn

geliefde, Bob Turnier, en ikzelf *thuis* doorbrachten nadat aan mij en hem door de Aidsspecialisten in het AMC-ziekenhuis zijn *naderende dood* “binnen minder dan een paar dagen” was meegedeeld op 11 december 1991. Dwars tegen de gewoonte in, deden we toen iets wat nu gelukkig steeds vaker gebeurt: **We besloten naar huis te gaan – om Bob goed en waardig te laten sterven en afscheid te nemen op onze eigen manier, te midden van onze dierbaren -- er duidelijk voor kiezend zijn leven niet te rekken met alles wat de moderne geneeskunde zoal te bieden heeft.** En wat bleek toen? Het werd een prachtig afscheid dat meer dan 30 dagen duurde! Een afscheid waardoor velen zich gesterkt en geïnspireerd voelden en waarover nog steeds door veel mensen gesproken wordt. Vandaar dat binnenkort op verzoek van enkele organisaties die zich met terminale zorg bezig houden, een digitale versie van mijn geïllustreerd album over *Bobs Laatste Dagen & Ons Afscheid van elkaar* beschikbaar zal komen. Dat document zal ook door mezelf gratis worden toegezonden aan eenieder die er om verzoekt.

MIJN ERVARING DELENIS EEN PLEIDOOI

Nu nagenoeg bijna al mijn Ludger-jaargenoten 70 jaar zijn geworden, lijkt het mij een goed moment om mijn ervaring met ‘het afscheid nemen van mijn geliefde’ te delen. Op de eerste plaats met de mensen met wie ik de *meest vormende periode van mijn leven* heb beleefd: dus met jullie, mijn jaar- genoten uit de periode 1962-1967 – de vijf jaren die we samen op het Internaat St Ludgerus doorbrachten. Vandaar deze bijdrage aan onze alumni website www.postvakh3.nl

Ik wil met deze notitie een pleidooi houden **VOOR THUIS STERVEN....TENEINDE JE LEVENSREIS SAMEN MET JE PARTNER OF ANDERE GELIEFDE DE REVUE TE KUNNEN LATEN PASSEREN.** Je zult het zien: alleen al **dat besluit vooraf, geeft je meer levensvreugde op dít moment!** Je raakt meer gespist op de *kwaliteit van elk moment* in je huidige leven dan op de *duur* ervan. Juist nu we allemaal in de laatste etappe van ons leven verkeren, lijkt het me – meer dan ooit tevoren -- zinvol en plezierig om *bewust* van ons nog actuele leven te genieten en daarmee de achterblijvende geliefde (of jezelf!) ook nog eens dierbare herinneringen te verschaffen.

ONZE REVOLUTIONAIRE GENERATIE

Het kwam in tal van bijdragen aan onze Reünies en ons Clubblad ‘Hilversum-3’ al aan de orde: ondanks het feit dat we in onze Hilversumse jaren letterlijk en figuurlijk een *ommuurd* bestaan leidden, heeft onze Generatie Baby-boomers op veel levensterreinen het roer omgegooid, heilige huisjes omver geworpen, en nieuwe zingeving ontwikkeld.

Vooraf binnen onze generatie deed zich tijdens en ten gevolge van de Aids crisis in de jaren 1985-1990 een revolutie voor in de zienswijze op waardig sterven en zinvol leven. Vooraf bleek dit uit het feit dat de toen veelal *jonge* aidspatiënten en hun omgeving in toenemende mate twijfelden aan de zin en noodzaak van alsmaar doorgaande medische behandelingen om het leven zo lang mogelijk te rekken. Zij onderkenden dat dit duidelijk ten koste ging van de *kwaliteit* van hun leven, en lieten dat ook merken! Mijn geliefde Bob Turnier behoorde in het AMC-ziekenhuis in Amsterdam tot de eerste kleine groep jonge, terminale patiënten die deze zienswijze

belichaamden. Daarin werd hij met hart & ziel en veel pragmatisme gesteund door mezelf. Immers, ik was Bobs lover – al sinds de zomer van 1971.

HET ROER IN JE EIGEN HANDEN NEMEN:

Laten merken dat je het roer van je levensreis in eigen handen wilt nemen en houden, is heel belangrijk gebleken binnen de snel vorderende medische technocratie.

Het nieuwe appél op menselijkheid, empathie en de daarmee samenhangende levenskwaliteit viel in 1991 in het Academisch Ziekenhuis AMC in

goede aarde – vooral bij wereldvermaarde aidsspecialisten zoals Dr. Sven Danner, zijn collega's, hun hartelijke verpleegteam en de eveneens vanwege zijn begrip en inlevingsvermogen geliefde AMC-aidsonderzoeker Dr Joep Lange, de voormalige president van de International Aids Society die in 2014 verongelukte bij de crash van vlucht MH17 van Malaysia Airways.

Een verwante wending deed zich voor in de manier van afscheid nemen en gedenken: de laatste rituelen waarmee afscheid werd genomen van de overledene werden **persoonlijker** – *meer toegesneden op de levensvisie en het karakter van zowel de achterblijvers als de overleden dierbare*. In Bobs concrete geval werden daarom de afscheidsceremonies –in overeenstemming met zijn Haïtiaanse mulat-afkomst – zowel christelijke als humanistische ingevuld **op een manier die de essentie van zijn & mijn bestaan benadrukte**:

Dus door de 21-jaar durende loyale liefdesband tussen hem en mij centraal te stellen en daarbij openlijk de homoseksuele kleuring ervan te laten blijken – ook als dat bij sommigen een fronsende blik van afkeuring of geniepigie reacties opriep. Het eveneens gedigitaliseerde rouwalbum <Last Goodbyes to Bob> en de erbij behorende bundel Bijlagen doen er verslag van. Daarin is ook te zien dat Bobs grafsteen als een van de eersten op de Nieuwe Ooster Begraafplaats in Amsterdam een zeer *persoonlijk* opschrift kreeg. Terugblikkend blijkt dat in 1992 een overgang te zijn geweest – een overgang van formele gedenkstenen met standaard teksten naar een breed gamma van vormen, materialen, objecten en teksten waarmee men zich persoonlijk uit.

De partners en vriendenkring van de veelal jonge aidspatiënten bleken gedurende de piekperiode van de aidsepidemie in Nederland in toenemende mate **mondig en vindingrijk in hun pogingen om – zoals de aids-specialisten het formuleerden – ‘zich te onttrekken aan verdere causale behandeling’**. Wetend dat er toen geen genezing of echte afremming mogelijk was, wensten veel aidspatiënten hun laatste levensdagen niet door te brengen met ingrijpende, vaak pijnlijke, uitputtende en versuffende medische ingrepen in het ziekenhuis. Als het verzorging-technisch maar enigszins kon, dan wilden ze naar hun eigen huis om daar te sterven. Maar in veel gevallen was dat niet mogelijk en kon er eigenlijk alleen een beroep gedaan worden op euthanasie bij onduelbaar lijden. Het fenomeen ‘hospice’ – een instelling met een huiselijke sfeer die zich heeft gespecialiseerd in terminale zorg—was er nog niet of nauwelijks.

In Bob's geval was er bovendien nog een onderliggende, uiterst belangrijke reden om juist thuis te willen sterven. Het begrip <home> had voor hem en mij een centrale plaats in onze

liefdesrelatie: *wij waren elkaars thuis* – in figuurlijke en in de meest letterlijke zin. De *essentie* van dat thuisbegrip onderkenden we al kort na onze jeugdige kennismaking in de zomer van 1971: <Thuis> symboliseerde voor ons elke plek en omstandigheid in de wereld waar we de vrijheid hadden om*gewoon onszelf te zijn!* Dus zonder gehinderd te worden door afkeuring, afwijzing en discriminatie vanwege het feit dat we gay waren en dat Bob bovendien een vreemdeling was, en ook nog eens een donkere huidskleur had. In het Thematische Deel Twee van onze jeugdige Briefwisseling-1971 staan 25 relevante citaten uit die tijd. Terugkijkend, verwonder ik me er over dat we toen al zo **nadrukkelijk en openlijk durfden te kiezen voor elkaar!** Nota bene in een tijd dat een ambtenaar van de Vreemdelingendienst ons nog onomwonden meedeelde dat hij een hekel had aan nikkers en flikkers! En hij triomfantelijk dreigde dat hij ons het leven zo moeilijk mogelijk zou maken... Jaren lang bleek dat hij zijn woord inderdaad gestand deed!

ONZE LEVENSREIS

In de betrekkelijke rust van je *eigen* huis is het gemakkelijker en bevredigender om op je gedeelde levensreis terug te kijken – als je tenminste niet gehinderd wordt door vervelende, levensrekkende chemotherapieën en versuffende medicatie die je levenskwaliteit onomkeerbaar teniet doen...

De brug die ons voor goed met elkaar verbond

Bob en ik keken terug op onze levensreis aan de hand van selecties geprojecteerde dia's en vooral de vakantiealbums van onze "Eerste Reis Samen in 1971"—een reis die in Florence op de Ponte Vecchio een wending nam waardoor die vakantiereis werd voortgezet in een vaste liefdesrelatie en dus **een reis** die we meer dan 20 jaar *samen* aflegden. Tijdens die laatste terugblik spraken we met humor, warmte, waardering en dankbaarheid over onze vrienden en vriendinnen en andere dierbare medereizigers. De meesten van hen bleven aan onze zijde –ondanks de bijna hysterische angst, afwijzing en morele veroordeling van aidspatiënten door het grote publiek. Echter, we zagen ook een pijnlijke feit onder ogen – namelijk het gegeven dat verschillende van Bobs

familieleden en andere mensen tijdens onze levensreis wél hadden **afgehaakt** –vooral op het eind, toen Bob bleek te lijden aan die vreselijke, verwoestende ziekte ‘aids’...

DE ESSENTIE VAN EENIEDERS LEVENSREIS

Wij Ludgerianen behoren tot een sterk **seculier** ingestelde generatie. Vandaar dat ik onze gelijksoortige, belangrijkste ontdekking over de **ZIN VAN IEDERS LEVEN** graag met je deel omdat die dan bijzonder waardevol is, maar die ook van belang is voor hen die diepgelovig zijn.

Bob en ik waren verknocht aan de nostalgisch getinte gedichten van Konstantínos Kaváfis (1863-1933), een Nieuwgrieks dichter die ook homoseksueel was en die de *essentie van elke levensreis* wist te verwoorden als geen ander. Vooral Bob voelde zich gecharmeerd door zijn suggestieve, sobere stijl en eenvoud. **ONS LEVEN EN AFSCHEID VAN ELKAAR EN ONZE DIERBAREN** konden we met zijn muzische hulp zien als een *concrete vormgeving* van hetgeen die dichter hieronder zo poëtisch uiteen zet.

De tekst die nu volgt is een bewerking van mijn ‘Nawoord’ in het al genoemde album over Bobs laatste dagen:

BOBS LEVENSREIS KWAM TEN EINDE.....IN ITHAKA

Het paradijselijke Ithaka

Bob heeft zijn leven lang ervaren dat **het leven een reis** is en dat ‘thuis (home) de plek of toestand is waar je helemaal jezelf kunt zijn – vooral van belang als je gay bent of tot een andere minderheidsgroep behoort. Daaraan gekoppeld, beschouwde Bob de verschillende

ontwikkelingsfasen in ieders leven als een **zoektocht naar liefde en zichzelf** – dus niet een reis die beloond wordt met eeuwige zaligheid of een ander uiteindelijk doel.

Het Humanisme en Boeddhisme hebben soortgelijke opvattingen over ons leven. Ook daar gaat het om de reis, om het bewust ervaren van elke handeling en impressie met daarbij de kwaliteit vergrotende opdracht <het juiste en het goede te doen terwijl je meegaat op de stroom van je leven> --- zonder je vast te klampen aan bezit, je verleden of illusies. Een houding die gepaard gaat met een steeds groter wordende zingeving en zin-ín-je-leven.

Onze eigen Griekse Klassieken suggereerden ook al iets dergelijks. Volgens de overlevering uit de ODYSSEE van Homerus duurde de terugkeer van Odysseus naar Ithaka, zijn reisdoel en bakermat, ruim 20 jaar. In het onderstaand gedicht van de al genoemde Griekse dichter Kaváfis wordt de *er onder liggende levensopvatting* beschreven, namelijk

**dat het gaat om de reis, en niet op het thuiskomen op zich,
want die reis is je existentie:**

Ithaka

Als je de tocht aanvaardt naar Ithaka
wens dat de weg dan lang mag zijn,
vol avonturen, vol ervaringen.

De Kyklopen en de Laistrygonen,
de woedende Poseidon behoef je niet te vrezen,
hen zul je niet ontmoeten op je weg
wanneer je denken hoog blijft, en verfijnd
de emotie die je hart en lijf beroert.

De Kyklopen en de Laistrygonen,
de woedende Poseidon zul je niet treffen
wanneer je ze niet in eigen geest meedraagt,
wanneer je geest hun niet gestalte voor je geeft.

Wens dat de weg dan lang mag zijn.
Dat er veel zomermorgens zullen komen
waarop je, met grote vreugde en genot
zult binnenvaren in onbekende havens,
pleisteren in Phoenicische handelssteden
om daar aantrekkelijke dingen aan te schaffen
van parelmoer, koraal, barnsteen en ebbehout,
ook opwindende geurstoffen van alle soorten,
opwindende geurstoffen zoveel je krijgen kunt;
dat je talrijke steden in Egypte aan zult doen
om veel, heel veel te leren van de wijzen.

Houd Ithaka wel altijd in gedachten.
Daar aan te komen is je doel.
Maar overhaast je reis in geen geval.
't Is beter dat die vele jaren duurt,
zodat je als oude man pas bij het eiland
het anker uitwerpt, rijk aan wat je onderweg verwierf,
zonder te hopen dat Ithaka je rijkdom schenken zal.

**Ithaka gaf je de mooie reis.
Was het er niet, dan was je nooit vertrokken,
verder heeft het je niets te bieden meer.**

En vind je het er wat pover, Ithaka bedroog je niet.
Zo wijs geworden, met zoveel ervaring, zul je al
begrepen hebben wat Ithaka's beduiden.

*K.P. Kavafis vertaald uit het Grieks:
Hans Warren en Mario Molengraaf, Gedichten, Amsterdam 1991, p. 25.*

Als Bob nu nog geleefd
YOU TUBE zou
verrukt en stralend
de Engelstalige versie
gedicht! Niet alleen
eigen levensopvatting
vooral omdat die
boodschap zo beeldend
wordt 'verklankt' door
mooie man met een

Waarlijk een muze met een goddelijke geluid!

zou hebben, en dan dus
kennen, dan zou hij
hebben geluisterd naar
van het bovenstaande
omdat het zo fraai zijn
vertolkt, maar ook en
aanmoedigende, wijze
fraai, en indringend
Sir Sean Connery – een
prachtige, warme stem!

**GRAAG NODIG IK JE DAAROM TOT SLOT UIT OM MET ME MEE TE
LUISTEREN NAAR DIE MUZE, EN JE TE LATEN ONTROEREN DOOR
DE WONDERBAARLIJKE REIS NAAR HET PARADIJSELIJKE ITHAKA**
– een soortgelijke reis die Bob samen met mij maakte en die ook meer dan 20 jaar
duurde. Die reis was letterlijk ons bestaan, onze werkelijkheid, onze weg naar meer
inzicht, wijsheid en levensgeluk – altijd uitziend naar het paradysum dat we <home>
noemden: *ons* Ithaka – de plaats waar wij tweeën, als homoseksuele geliefden,
volmaakt onszelf zouden kunnen zijn – vrij van elke vorm van discriminatie,
repressie, afwijzing, hersenspinsels en van ons eigen zelfbedrog.

**Het gedicht Ithaca voorgedragen in het Engels door Sir Sean Connery,
met muziek van Vangelis:**

https://www.youtube.com/watch?v=h_cYPfovX54

<STERVEN THUIS>

wordt zo een kostbaar en gelukzalig moment